

ಸೌಂದರ್ಯಲಹರೀ

ವಿದ್ವಾನ್ ಎಚ್.ವಿ. ನಾಗರಾಜ ರಾವ್

(ಹಿಂದಿನ ಸಂಚಿಕೆಯಿಂದ)

ಮಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಾಧನೆ

ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಆನಂದಲಹರಿಯೆಂದೂ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಮೊದಲಿನ ನಲವತ್ತೊಂದು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಮೂಲಾಧಾರ, ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ, ಮಣಿಪೂರ, ಅನಾಹತ, ವಿಶುದ್ಧಾ, ಆಜ್ಞಾ ಎಂಬ ಷಟ್ಚಕ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಉರ್ಧ್ವಗಮನ ಮಾಡಿದ ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯು ಸಹಸ್ರದಳಕಮಲದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದದ ಅನುಭವವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಾಧನೆ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ.

**ಮಹೀಂ ಮೂಲಾಧಾರೇ, ಕಮಪಿ ಮಣಿಪೂರೇ, ಹುತವಹಂ ಸ್ಥಿತಂ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನೇ ಹೃದಿ ಮರುತಮಾಕಾಶಮುಪರಿ |
ಮನೋಽಪಿ ಭೃಗುಮಧ್ಯೇ ಸಕಲಮಪಿ ಭಿತ್ತಾ ಕುಲಪಥಂ ಸಹಸ್ರಾರೇ ಪದ್ಮೇ ಸಹ ರಹಸಿ ಪತ್ಯಾ ವಿಹರಸೇ || (ಪದ್ಯ ೯)**

ಇಲ್ಲಿ ಮೂಲಾಧಾರಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಪೃಥ್ವೀತತ್ತ್ವ, ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿ ತತ್ತ್ವ, ಮಣಿಪೂರಕ್ಕೆ ಜಲತತ್ತ್ವ, ಅನಾಹತಕ್ಕೆ ವಾಯುತತ್ತ್ವ, ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಆಕಾಶತತ್ತ್ವ, ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸತ್ತಗಳು ಸಂಬಂಧಿಗಳು, ಶರೀರಸ್ಥವಾದ ಈ ಆರು ಚಕ್ರಗಳಿಗೆ ಕುಲಪಥವೆಂದು ಹೆಸರು, ಇವುಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಸಹಸ್ರಾರಪದ್ಮಕ್ಕೆ ಕುಂಡಲಿನೀಶಕ್ತಿಯು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ದಾಗ ಶಿವ-ಶಕ್ತಿತತ್ತ್ವಗಳ ಸಂಗಮ. ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಪರಮೋದ್ದೇಶ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಚಕ್ರದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅದರ ಪೂಜಾವಿಧಿಯನ್ನೂ ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಯು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಗುರುಮುಖದಿಂದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಪಡೆದವರು ಶ್ರೀಚಕ್ರದ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಪುಣ್ಯವೂ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಸಾಧನೆಯೂ ಬೇಕು. ಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಬಹುದು. ಅದರಿಂದ ತಾಯಿಯು ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿ ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಚಕ್ರದ ಆರಾಧನೆಗೆ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಸೌಂದರ್ಯಲಹರೀ

ಕಾವ್ಯವೆಂದು ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಯನ್ನು ಓದಿದಾಗಲೂ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ತನ್ನಯತೆ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಪಾರವಶ್ಯಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಷಾಪೌಢಿಮೆ ಮತ್ತು ಕವಿತಾಚಾತುರ್ಯಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡೋಣ:

**ಭವಾನಿ ತ್ವಂ ದಾಸೇ ಮಯಿ ವಿತರ ದೃಷ್ಟಿಂ ಸಕರುಣಾ ಮಿತಿ ಸ್ತೋತುಂ ವಾಂಛನ್ ಕಥಯತಿ 'ಭವಾನಿ ತ್ವಮ್' ಇತಿ ಯಃ |
ತದೈವ ತ್ವಂ ತಸ್ಮೈ ದಿಶಸಿ ನಿಜಸಾಯುಜ್ಯಪದವೀಂ ಮುಕುಂದ ಬ್ರಹ್ಮೇಂದ್ರಸ್ತುಟಮಕುಟಿನೀರಾಜಿತಪದಾಮ್ || (ಪದ್ಯ ೨೨)**

“ ಭವಾನಿ, ದಾಸನಾದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕರುಣಾಮಯವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹರಿಸು” ಎಂದು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲು ಭಕ್ತನು ಇಷ್ಟ ಪಡುತ್ತಾನೆ. ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ‘ಭವಾನಿ ತ್ವಮ್’ ಎಂದು ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಷ್ಟರಲ್ಲೇ ತಾಯಿಯ ಕರುಣೆ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಆ ಎರಡು ಪದಗಳಿಗೆ ಜಗನ್ನಾತೆ, ‘ನಾನು ನೀನಾಗಬೇಕು’ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಸಾಯುಜ್ಯ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನೇ ನೀಡಿಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಮುಕುಂದ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಇಂದ್ರ ಮುಂತಾದವರೆಲ್ಲ ಜಗನ್ನಾತೆಗೆ ಮಾಡುವ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು ಆ ಭಕ್ತನಿಗೂ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ.”

ಇಲ್ಲಿ ‘ಭವಾನಿ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಭವಾನೀ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಬೋಧನೆಯ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ‘ಭವಾನಿ’ ಎಂದು ರೂಪ. ‘ಭೂ’ ಧಾತುವಿನ ಲೋಟ್ ಲಕಾರದಲ್ಲಿ (ಆಜ್ಞಾದ್ವಾರ್ಥಕ) ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ ಏಕವಚನದ ರೂಪವೂ ‘ಭವಾನಿ’. ಹೀಗೆ ಗ್ರಹಿಸಿದಾಗ ‘ನಾನು ಆಗಬೇಕು’ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನು ಕೇಳಿದುದು ಕೇವಲ ಕರುಣಾಮಯದೃಷ್ಟಿ ಯನ್ನು. ತಾಯಿಯು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದುದು ಸಾಯುಜ್ಯಮುಕ್ತಿಯನ್ನು! ಇದರಿಂದ ಜಗನ್ನಾತೆಯ ಔದಾರ್ಯಾತಿಶಯವು ಧ್ವನಿತವಾಗಿದೆ. **ವಾಂಛಿತಾದಧಿಕಾರ್ಥಸ್ಯ ಸಂಸಿದ್ಧಿಶ್ಚ ಪ್ರಹರ್ಷಣಾಮ್** - “ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಿದ್ಧಿ ಉಂಟಾಯಿತು” ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಹರ್ಷಣಾಲಂಕಾರ. ಹೀಗೆ ಈ ಪದ್ಯ ರತ್ನಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

ನಲವತ್ತೆರಡನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ದೇವಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಆರಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಆಚಾರ್ಯರು. ಕಿರೀಟದಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಈ ಸ್ತೋತ್ರದ ಹೊನಲು, ಪಾದಗಳವರೆಗೂ ಹರಿದಿದೆ.

**ಗತೈರ್ಮಾರ್ಗೈಶ್ಚ ತ್ವಂ ಗಗನಮಣಿಭಿಸ್ಸಾಂದ್ರಘಟಿತಂ ಕಿರೀಟಂ ತೇ ಹೈಮಂ ಹಿಮಗಿರಿಮತೇ ಕೀರ್ತಯತಿ ಯಃ |
ಸ ನೀಡೇಯಚ್ಚಾಯಾಚ್ಛುರಗಶಬಲಂ ಚಂದ್ರಶಕಲಂ ಧನುಃ ಶೌನಾಸೀರಂ ಕಿಮಿತಿ ನ ನಿಬಿಢ್ಯಾತಿ ಧಿಪಣಾಮ್ || (ಪದ್ಯ ೪೨)**

ಗಗನಮಣಿಗಳು ಎಂದರೆ ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರು, ಹನ್ನೆರಡು ಸೂರ್ಯರು. ಅವರೆಲ್ಲ ಮಣಿಕೃತ್ಯಗಳಾಗಿ ದೇವಿಯ ಚಿನ್ನದ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳ ಮಣಿಕೃತ್ಯಗಳ ಕಾಂತಿ ಬಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಚಂದ್ರಕಲೆ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ, ಕಿರೀಟವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕವಿಗೆ ಬರದೆ ಇರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂದು ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ದೇವಿಯೇ ಸಮಸ್ತ ವಿಶ್ವವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳು ಆಕೆಯ ಕಿರೀಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುವ ರತ್ನಗಳು ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಉಪನಿಷತ್ತು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಭೂಮಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಗನ್ನಾತೆಯನ್ನು 'ಹಿಮಗಿರಿಸುತೇ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿರುವುದೂ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಹಿಮಾಲಯದ ಮಗಳು ಮಾತೆ ಪಾರ್ವತಿ.

ಜಗನ್ನಾತೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯ ಶಂಕರರು ಶೃಂಗಾರಾದಿ ರಸಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಆ ಕಣ್ಣುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಮೂಲ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವ ಪರಿ ಸೊಬಗಿನಿಂದ ತುಂಬಿದೆ.

**ಶಿವೇ ಶೃಂಗಾರಾದ್ರಾ ತದಿತರಜನೇ ಕುತ್ಸನಪರಾ
ಸರೋಜಾ ಗಂಗಾಯಾಂ ಗಿರಿಶಚರಿತೇ ವಿಸ್ಮಯಪತೀ ।
ಹರಾಹಿಭ್ಯೋ ಭೀತಾ ಸರಸಿರುಹ ಸೌಭಾಗ್ಯಜಯಿನೀ
ಸಖೀಷು ಸ್ಮೇರಾ ತೇ ಮಯಿ ಜನನಿ ದೃಷ್ಟಿಃ ಸಕರುಣಾ ॥**

(ಪದ್ಯ ೫೧)

ಜಗನ್ನಾತೆಯ ದೃಷ್ಟಿ ಶಿವನೆಡೆಗೆ ಹರಿದಾಗ ಶೃಂಗಾರ ಪೂರ್ಣ. ಬೇರೆ ಜನರಲ್ಲಿ ಜುಗುಪ್ಸಾಪೂರ್ಣ, ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ರೋಷವುಳ್ಳದ್ದು. ಶಿವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ, ಸಾಹಸಗಳನ್ನೂ ಕೇಳಿದಾಗ ವಿಸ್ಮಯಮಯ. ಶಿವನ ಮೈಮೇಲಿನ ಹಾವುಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಅವಳಿಗೆ ಭಯ. ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿಯ ಸೊಗಸು ಕಮಲಗಳ ಸೌಭಾಗ್ಯವರ್ಧನೆಯನ್ನೂ ಜಯಿಸಿದೆ. ಸಖಿಯರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ತಾಯಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಂದಹಾಸದ ಮಿನುಗು. ಭಕ್ತನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಕರುಣೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವಾಗ ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಶೃಂಗಾರ, ಬೀಭತ್ಸ, ರೌದ್ರ, ಅದ್ಭುತ, ಭಯಾನಕ, ವೀರ, ಹಾಸ್ಯ ಮತ್ತು ಕರುಣ ಎಂಬ ಎಂಟು ರಸಗಳೂ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ.

ಜಗನ್ನಾತೆಯ ಮಾತು ಎಷ್ಟು ಇಂಪು ಎಂಬುದನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರು ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ:

**ವಿಪಂಚ್ಯಾ ಗಾಯಂತೀ ವಿವಿಧಮಪದಾನಂ ಪಶುಪತೇಃ
ತ್ವಯಾರಭ್ಯೇ ವಕ್ತುಂ ಚಲಿತಶಿರಸಾ ಸಾಧುವಚನೇ ।
ತದೀಯೈರ್ಮಾಧುರ್ಯೈರಪಲಪಿತತಂತ್ರೀಕಲರವಾಂ
ನಿಜಾಂ ವೀಣಾಂ ವಾಣೀ ನಿಚಲಯತಿ ಚೋರೇನ ನಿಭೃತಮ್ ॥**

(ಪದ್ಯ ೬೬)

“ಸರಸ್ವತಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಾ ಶಿವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ‘ಭೇಷ್, ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ’ ಎಂದು ಜಗನ್ನಾತೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಆ ಮಾತಿನ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಸರಸ್ವತಿ ನಾಚಿ, ತನ್ನ ವೀಣೆಯನ್ನು ಗವಸಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ಜಗನ್ನಾತೆಯ ಕಂಠಧ್ವನಿ ವೀಣೆಯ ಧ್ವನಿಗಿಂತ ಇಂಪಾದುದು ಎಂದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.”

ದೇವಿಯ ಪಾದಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಆಚಾರ್ಯರ ಭಕ್ತಿ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಅವರು ಹೀಗೆನ್ನುತ್ತಾರೆ:

**ದದಾನೇ ದೀನೇಭ್ಯಃ ತ್ರಿಯಮನಿಶಮಾಶಾನಸದೃಶೀಮ್
ಅಮಂದಂ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಕರಮಕರಂದಂ ವಿಕಿರತಿ ।
ತವಾಸ್ಮಿನ್ ಮಂದಾರಸ್ತುಲಕಸುಭಗೇ ಯಾತು ಚರಣೇ
ನಿಮಜ್ಜನ್ ಮಜ್ಜೇವಃ ಕರಣಚರಣಃ ಷಟ್ಚರಣತಾಮ್ ॥ (ಪದ್ಯ ೯೦)**

“ತಾಯಿಯ ಪಾದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸತತವಾಗಿ ಅವರವರ ಆಸೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಸೌಂದರ್ಯರಾಶಿಯ ಮಕರಂದವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮಂದಾರದ ಹೂಗೊಂಚಲಿನಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿರುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಜೀವವೆಂಬ ಷಟ್ಚರಣ (ಆರು ಕಾಲಿನ ಭ್ರಮರ) ಮುಳುಗಿ ಧನ್ಯವಾಗಲಿ.”

ಹೀಗೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಆಚಾರ್ಯರು ವಿನಯದಿಂದ ನೂರನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತಾಯಿಗೇ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

**ಪ್ರದೀಪಚ್ಚಾಲಾಭಿದಿವಸಕರನೀರಾಜನವಿಧಿಃ
ಸುಧಾಸೂತೇಶ್ವಂದ್ರೋಪಲಜಲವೈರಘ್ನಾರಚನಾ ।
ಸ್ವಕೀಯೈರಂಭೋಭಿಃ ಸಲಿಲನಿಧಿಸೌಹಿತ್ಯಕರಣಾಂ
ತ್ವದೀಯಾಭಿವಾಗ್ನಿಸ್ತವ ಜನನಿ ವಾಚಾಂ ಸ್ತುತಿರಿಯಮ್ ॥**

(ಪದ್ಯ ೧೦೦)

“ಎಲ್ಲ ಮಾತುಗಳಿಗೂ ದೇವಿಯೇ ಜನನಿ. ಅವಳು ನೀಡಿದ ಮಾತುಗಳಿಂದಲೇ ಅವಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇದು ದೀಪಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ನೀರಾಜನವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ. ಚಂದ್ರಕಾಂತಶಿಲೆಯ ಜಲದಿಂದ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಅರ್ಘ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ. ಸಮುದ್ರದ ನೀರಿನಿಂದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದಂತೆ” ಎಂದು ಆಚಾರ್ಯರು ಸಮರ್ಪಣಾಭಾವದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಕೈವಲ್ಯಾಶ್ರಮಿ ವಿರಚಿತವಾದ ಸೌಭಾಗ್ಯವರ್ಧಿನೀ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಈ ಮೂರೂ ಪದ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಲ್ಲ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಾಚಾರ್ಯರ ಖಚಿತ ನುಡಿ. ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ ಎಂದರೆ ಯಾರೋ ಸೇರಿಸಿದ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಇಂತಿದೆ :

**ನಿಧೇ ನಿತ್ಯಸ್ಮೇರೇ ನಿರವಧಿಗುಣೇ ನಿಂತಿನಿಮಣೇ
ನಿರಾಘಾಟಚ್ಚಾನೇ ನಿಯಮಪರಚಿತ್ತೈಕನಿಲಯೇ ।**

**ನಿಯತ್ಯಾ ನಿರ್ಮುಕ್ತೇ ನಿಖಿಲನಿಗಮಾಂತಸ್ತುತಪದೇ
ನಿರಾತಂಕೇ ನಿತ್ಯೇ ನಿಗಮಯ ಮಮಾಪಿ ಸ್ತುತಿವಿಮಾಮ್ ||**

“ನಿಧಿಸ್ವರೂಪಳೆ, ಶಾಶ್ವತ ಮಂದಹಾಸದಿಂದ ಮಿನುಗುತ್ತಿರುವವಳೆ, ಮಿತಿಮೀರಿದ ಗುಣಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವವಳೆ, ನೀತಿ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಚಕ್ಷಣಳೆ, ಅಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವಳೆ, ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವವಳೆ, ವಿಧಿನಿಯಮಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗದವಳೆ, ಸಮಸ್ತ ವೇದಾಂತಗಳು ಸ್ತುತಿಸುವ ಪಾದಗಳನ್ನುಳ್ಳವಳೆ, ಆತಂಕರಹಿತಳೆ, ನಿತ್ಯಸ್ವರೂಪಳೆ, ನನ್ನ ಈ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕೆ ತಂದು ಸೇರಿಸು.”

ಇಲ್ಲಿ ಕವಿತಾಚಾರುರ್ವಾಗಲಿ, ಕಲ್ಪನಾವಿಲಾಸವಾಗಲಿ, ಶಾಸ್ತ್ರವಿಷಯಗಾಂಭೀರ್ಯವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಆದ್ವೈತಪ್ರಾಸವನ್ನು ತರುವುದು ಕವಿಯ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ, ಅಷ್ಟೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರ ರಚನೆಯಾಗಿರಲಾರದು, ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ತ ಪದ್ಯ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ಹೇಳಿರುವುದು ಸರಿಯಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆರಡು ಅಧಿಕ ಪದ್ಯಗಳಿಗೂ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಸಂದೇಹ

ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಹೊರಟಿರುವುದೇನೋ ಸರಿ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ,

**ತ್ರಯಾಣಾಂ ದೇವಾನಾಂ ತ್ರಿಗುಣಜನಿತಾನಾಮಪಿ ಶಿವೇ
ಭವೇತ್ ಪೂಜಾ ಪೂಜಾ ತವ ಚರಣಯೋರ್ಯಾ ವಿರಚಿತಾ |
ತಥಾಪಿ ತ್ವತ್ತಾದೋದ್ವಹನಮಣಿಪೀತಸ್ಯ ನಿಕಟೇ
ಸ್ಥಿತಾ ಹ್ಯೇತೇ ಶತ್ಸುಕುಲಿತಕರೋತ್ತಂಸಮಕುಟಾಃ ||** (ಪದ್ಯ ೨೫)

“ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣು-ಮಹೇಶ್ವರರೆಂಬ ಮೂವರು ದೇವರು ತ್ರಿಗುಣಜನಿತರು. ಅವರಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲ ಪೂಜೆಯೂ, ದೇವಿ, ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಪೂಜೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿನ್ನ ಪಾದವೀರದ ಬಳಿ ಅವರು ಮೂವರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಕೈಜೋಡಿಸಿ, ಅಂಜಲಿಬದ್ಧರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಕಿರೀಟಗಳ ಮೇಲೆ ಆ ಕೈಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಿಂತಿರುತ್ತಾರೆ.”

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವಮಾನಿಸಿದಂತೆ ಆಗಲಿಲ್ಲವೇ? ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ,

**ಕಿರೀಟಂ ವೈರಿಂಚಂ ಪರಿಹರ, ಪುರಃ ಕೈಟಭಭಿಃ
ಕರೋರೇ ಕೋಟೀರೇ ಸ್ವಲಸ ಜಹಿ ಜಂಭಾರಿಮಕುಟಮ್ |
ಪ್ರಾಮ್ಯೇಷ್ಟೇತೇಷು ಪ್ರಸಭಮುಪಯಾತಸ್ಯ ಭವನಂ
ಭವಸ್ಯಾಭ್ಯುತ್ಥಾನೇ ತವ ಪರಿಜನೋಕ್ತಿರ್ವಿಜಯತೇ ||** (ಪದ್ಯ ೨೯)

“ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಇಂದ್ರ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಗಳು ನಿನಗೆ ಪ್ರಣಾಮಗಳನ್ನು ಮೈಬಗ್ಗಿಸಿ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ನಿನ್ನ ಪತಿ

ಸದಾಶಿವನು ಆಗಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಎದುರುಗೊಳ್ಳಲು ನೀನು ಎದ್ದು ನಡೆಯುವಾಗ ನಿನ್ನ ಸೇವಕರು ‘ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಿರೀಟದ ಮೇಲೆ ಕಾಲಿಡಬೇಡ. ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೊಡ್ಡ ಕಿರೀಟ ಅಡ್ಡ ಬಂದು ಎಡವೀಯೆ, ಇಂದ್ರನ ಕಿರೀಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ನಡೆ’ ಎಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮಾತುಗಳು ಜಯಿಸಲಿ.”

ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದರೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪರಮಾತ್ಮ, ಜಗದೊಡೆಯ ಎಂದು ನಂಬಿರುವ ಭಕ್ತರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಎಲ್ಲ ದೇವರುಗಳೂ ನಿರಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿವಿಶೇಷಗಳು ಎಂದಿರುವ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಬಹುದೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಮಾಧಾನ. ಯಾರು ಯಾವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವರೋ, ಅವರಿಗೆ ಆ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮ ಶ್ರದ್ಧೆ ಇರಬೇಕು. ಅಂಥ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪೂಜೆಯೇ ಫಲವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದು. ಆ ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ದೇವತೆಯನ್ನು ಹೊಗಳಿ, ಇತರರು ಆ ದೇವತೆಯ ಆಜ್ಞಾನವರ್ತಿಗಳು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದು ಕವಿಸಂಪ್ರದಾಯ. ಯಾವುದೇ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸುವಾಗ, ‘ವ್ರತಾನಾಮುತ್ತಮಂ ವ್ರತಮ್’ - ವ್ರತಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ವ್ರತವೇ ಉತ್ತಮವಾದುದು ಎಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಇದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ವಸ್ತುತಃ ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೂ ಪರಮೇಶ್ವರಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಷ್ಟೇ. ಪರಮಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದ್ವೈತ. ಸಿದ್ಧಿಯ ಅನಂತರ ಅದ್ವೈತ. ಸಾಧಕರಿಗಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆಲ್ಲ ಸಂಗತ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಾಧನೆಯ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ‘ದಾಸೋಹಂ’ ಎಂಬ ಭಾವನೆ. ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ‘ಸೋಹಂ’ ಎಂಬ ಅನುಭವ.

ಭಂದಸ್ಸು

ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಯ ನೂರು ಪದ್ಯಗಳಿಗೂ ಆಚಾರ್ಯ ಶಂಕರರು ‘ಶಿಖರಿಣೀ’ ಎಂಬ ಒಂದೇ ಭಂದಸ್ಸನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. “ರಸೈರುದೈಶ್ವಿನ್ನಾ ಯಮನಸಭಲಾಗಃ ಶಿಖರಿಣೀ” ಎಂದು ಈ ಭಂದಸ್ಸಿನ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ವೃತ್ತರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಭಂದಸ್ಸಿನ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದೊಂದು ಪಾದದಲ್ಲೂ ಹದಿನೇಳು ಅಕ್ಷರಗಳು. ಈ ಭಂದಸ್ಸು ಬೆಟ್ಟದ ಶಿಖರದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹರಿಯುವ ನದಿಯಂತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ‘ಲಹರಿ’ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಜಗನ್ನಾಥಪಂಡಿತನು ಗಂಗಾಲಹರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಂದಸ್ಸನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅಷ್ಟಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರು ‘ಶಿಖರಿಣೀ ಮಾಲಾ’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇದೇ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

**ಹೀಗೆ ಸುಂದರವೂ ಪ್ರಸನ್ನವೂ ಗಂಭೀರವೂ ಆದ
ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಕಾವ್ಯಸೌಧದ ರತ್ನಶಿಖರದಂತಿದೆ.**

